

POJEM, REALIZACE A POČÁTEČNÍ VÝVOJ SPOLEČNÉ OBCHODNÍ POLITIKY EU

TARAS KEPYCH

Abstrakt

Od vzniku Evropské unie je společná obchodní politika (SOP) jedním ze směrů vývoje EU. Avšak definice tohoto pojmu není ani v primárním ani v sekundárním evropském právu. Neexistence formální definice SOP vytváří její odlišné interpretace různými institucemi Unie.

Klíčová slova

EU, společná obchodní politika, EHS, WTO, GATT, EU acquis communautaire.

Úvod

Mezinárodní obchod zažil mnoho složitých etap od římských dob až po současnost, ale ve dvacátém století se objevila vize, že světová ekonomika nemůže fungovat efektivně bez spolupráce mezi státy, a také bez společných pravidel chování na globálním trhu a mechanismů pro jejich realizaci. Důsledkem této myšlenky byl proces integrace a vznik různých mezinárodních organizací, nejdůležitější a nejvlivnější z nich je Evropská unie. Tato mezistátní asociace je velmi důležitá pro rozvoj mezinárodních ekonomických vztahů.

Evropská komise považuje za společnou obchodní politiku veškeré prostředky k regulaci zahraničního obchodu s ostatními zeměmi. Tato koncepce SOP zahrnuje podle Rady Evropské unie všechny prostředky, které mají vliv na zahraniční obchodní toky. Soudní dvůr Evropské unie také používá široký výklad pojmu SOP zahrnující nástroje ovlivňující obchodní politiku.

Obchodní politika EU by měla být chápána jako soubor opatření přijatých řídicími orgány politických a ekonomických subjektů (v tomto případě instituce Evropské unie), které upravují vztahy mezi ekonomickými subjekty v rámci vzájemného obchodu. Společná obchodní politika zahrnuje jak obchod s výrobky (hmotné zboží), tak obchodu se službami i výrobními faktory (práce, kapitál, duševní vlastnictví atd.).

Poprvé se pojem jednotné obchodní politiky EU objevil ve Smlouvě o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) v roce 1957. V části III, která se nazývá Obchodní

politika, v člancích 110 až 116, byly určeny společné zásady obchodní politiky zemí - členů EHS.

Až do dneška se obsah těchto článků zásadně nezměnil. Článek 131 (110) obsahuje zájem členů EHS pracovat na rozvoji světového obchodu, odstraňování překážek mezinárodního obchodu, a také snížení tarifních překážek. Článek 132 (111) obsahuje závazek Společenství k harmonizaci systémů podpory vývozu do třetích zemí s cílem minimalizace narušení hospodářské soutěže mezi podniky Společenství. To znamená, že cílem společné obchodní politiky Společenství (čl. 131 (110) Smlouvy o EHS) je snaha podporovat harmonický rozvoj světového obchodu, přání k postupnému odstranění omezení mezinárodního obchodu a ke snížení tarifních překážek.

Společná obchodní politika EU je realizována na dvou úrovních. V rámci Světové obchodní organizace (WTO), kde se Evropská unie aktivně podílí na vytváření norem a pravidel pro mnohostranný systém světového obchodu. EU jako člen Světové obchodní organizace je jedinou entitou – představující evropské zájmy jménem 28 států. Jedná se o výjimečnou kompetenci EU. Druhý stupeň je realizován uzavíráním dvoustranných obchodních dohod mezi EU a třetími zeměmi nebo regionálními uskupeními zemí.

Světová obchodní organizace (WTO) založená v roce 1995, nahradila Všeobecnou dohodu o clech a obchodu (GATT) z roku 1947 (která byla novelizována v roce 1994), jako jediná mezinárodní organizace zabývající se globálními pravidly obchodu mezi národy.

Všeobecná dohoda o clech a obchodu vznikla v důsledku hledání cest ke snížení protekcionismu v mezinárodním obchodě po neúspěšném pokusu o vytvoření Mezinárodní obchodní organizace. GATT vstoupila v platnost dnem 1. ledna 1948. Původně obchodní podmínky GATT nepředpokládaly vytvoření mezinárodní organizace. Pravidla dohody GATT fungovaly v režimu mezinárodní smlouvy. Předpisy se mohly změnit pouze v rámci mezinárodních konferencí (kol). V letech 1946-1994 se celkem konalo osm kol mnohostranných obchodních jednání v rámci Dohody GATT: 1. 1947 (Ženeva, Švýcarsko), 2. 1949 (Annecy, Francie) 3. 1951 (Torquay, Velká Británie) 4. 1956 (Ženeva, Švýcarsko) 5. 1960 - 1961 (Ženeva, Švýcarsko), "Kolo Dillon" 6. 1964-1967 (Ženeva, Švýcarsko), "Kolo Kennedy" 7. 1973-1979 (Ženeva, Švýcarsko), "Kolo Tokio" 8. 1986-1993 (Ženeva, Švýcarsko), "Uruguayské kolo".

Výsledkem každého kola bylo přijetí nových dohod, které upravují různé aspekty mezinárodního obchodu. Poslední osmé kolo mnohostranných obchodních jednání v rámci GATT - Uruguayské kolo, začalo v uruguayském Punta del Este (září 1986). Program jednání, který byl přijat, obsahoval problematiku rozšíření oblasti působnosti zásad politiky

mezinárodního obchodu a vytvoření kompletní mezinárodní organizace. Diskuse zahrnovala regulaci obchodu se službami a právy duševního vlastnictví i mezinárodních investic. Nejobtížnějším bodem jednání Uruguayského kola byla otázka vstupu na trhy se zemědělskými produkty.

V dubnu 1994 většina účastníků procesu vyjednávání (123 z celkového počtu 125 účastníků) podepsala v Marrákeši (Maroko) Marrákešskou deklaraci a závěrečný akt Uruguayského kola obchodních jednání, který založil Světovou obchodní organizaci.

Úkolem WTO je zefektivnění procesu obchodování pomocí systému na základě specifických pravidel, spravedlivého urovnání obchodních sporů mezi vládami a organizování obchodních jednání. Dohody WTO jsou základem pro tuto činnost jakožto základní mezinárodní právní normy obchodní politiky.

Na rozdíl od GATT, jejíž vážným nedostatkem byla absence institucionálního základu, je WTO mezinárodní organizací. Dohody GATT nebyly závazné pro členské státy GATT. Namísto toho, předpisy, které věnované subvencím a vyrovnávacím opatřením, technickým překážkám v obchodu, dovozním licencím, určování celních hodnot a antidumpingovým opatřením, se staly nedílnou součástí Dohody o zřízení Světové obchodní organizace, a jsou závazné pro všechny její členy.

Evropská unie je jedinou entitou v rámci WTO, což znamená, že EU má výlučnou pravomoc v oblasti společné obchodní politiky jménem všech členských států. Výlučná pravomoc EU v oblasti společné obchodní politiky se vyvíjela postupně od podpisu Smlouvy o EHS v roce 1957, po konkrétní vyjádření ve Smlouvě z Nice. Podle článku 133 Smlouvy o EU jsou oblasti, na které se vztahují společná obchodní politika:

- regulace cel,
- uzavírání celních a obchodních dohod,
- harmonizace nástrojů vývozní politiky,
- harmonizace prostředků ochrany domácích trhů v případě dumpingu nebo subvencování.

EU *acquis* neobsahuje seznam principů, které jsou základem pro společnou obchodní politiku EU. Nicméně, tyto principy jsou založeny na zásadách, které byly stanovené v základním právním aktu týkajícímu se mezinárodního obchodu - ve Všeobecné dohodě o clech a obchodu 1947 (1994 - ve znění pozdějších předpisů) - WTO byla založena jako její nástupce, a také na zásadách vycházejících z dlouhodobé praxe mezistátního obchodu v rámci Evropské unie.

Harmonický rozvoj světového obchodu zahrnující EU probíhá s ohledem na vlastní zkušenosti Evropské unie s obchodováním mezi členskými státy. Pro pochopení principů, na nichž byla založena společná obchodní politika EU, je nutné mít jasnou představu o mechanismu vnitřní obchodní politiky, totiž se neobejdeme bez určování historického aspektu tvorby těchto zásad a vytvoření Evropské unie.

Dějiny vzniku EU byly ovlivněny cílem vytvoření jednotného hospodářského prostoru. První smlouvou, která iniciovala vznik EU, byla Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli ze dne 18. dubna 1951. Tři fáze jednání se konaly před uzavřením této dohody: 1) jednání mezi Francií a Spojeném království, kde Velká Británie nesouhlasila s nadnárodním principem, a proto odmítla členství; 2) konference za účasti šesti států a příprava Smlouvy; 3) podepsání v Paříži dne 18. dubna roku 1951.

Článek 1. Smlouvy stanoví, že Vysoké smluvní strany zřídí Evropské společenství uhlí a oceli, které je založené na společném trhu (common market), společných cílech a společných institucí. Článek 4. Smlouvy obsahuje vysvětlení stanovených zásad formou určení těch činností, které jsou v rozporu se společným trhem uhlí a oceli, a podléhají zrušení a zákazu uvnitř Společenství, a to: (a) výběr dovozního a vývozního cla a poplatky s rovnocenným účinkem a zavedení kvantitativních omezení pohybu zboží; (b) zavedení opatření a praktik, které diskriminují výrobce, kupce i spotřebitele, zejména v oblasti stanovení cen a dodacích lhůt, přepravních sazeb i podmínek, a opatření a praktik, které zasahují do práv zákazníků na svobodnou volbu svých dodavatelů; (c) poskytování dotací a státních podpor, stejně jako zavedení státních zvláštních poplatků v jakékoliv formě; (d) zavedení restriktivních praktik, které vedou k rozdělení trhů.

Samozřejmě, že společný trh ve Společenství se týkal pouze uhlí, železné rudy, železného šrotu a oceli. Činnost těch ustanovení, které definují svobodu výměny zboží a nastavení opatření k zajištění principu volného obchodu, byla zaměřena pouze na průmysl uhlí a oceli.

To znamená, že vytvoření společného trhu v rámci Evropského společenství uhlí a oceli mělo velmi omezený charakter kvůli: za prvé, omezenému počtu hospodářských odvětví jako sfér vlivů těchto zásad, a za druhé, omezenému počtu členských států na společném trhu. Nicméně dohoda a definované mechanismy pro vytvoření společného trhu, společné cíle a společné instituce prokázaly, že vytvoření takového integrovaného spojení je možné a reálné. Proto je tato dohoda považována za první krok vedoucí ke vzniku společného trhu EU a den smlouvy – 18. dubna 1951 – je považován za datum založení Evropského společenství.

Zřízení Evropského společenství uhlí a oceli mělo významný dopad na mezinárodní

ekonomické vztahy, což způsobilo nárůst obchodní výměny a posílení hospodářské integrace, a také to byla cesta k pochopení, že existuje nutnost vytvořit společný trh, který by zahrnoval celé spektrum výměny zboží, a který by se také mohl rozšířit do všech oblastí evropského obchodu.

Proto byla 26. června 1956 zahájena Konference v rámci tří výborů: pro společný trh, Euratom a vedoucí delegací. 25. března 1957 byly v Římě podepsány dvě smlouvy jako výsledek konference: Smlouva o založení Evropského společenství pro atomovou energii, která předpokládá vytvoření společného trhu s jadernými materiály a zařízením, a také Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství.

Článek 3(1)(c) Smlouvy o založení Evropského společenství určil zásady čtyř svobod, které se později staly základními principy EU: činnosti Společenství by měly zahrnovat vnitřní trh pro realizaci stanovených cílů, což znamená odstranění překážek volného pohybu zboží, osob, služeb a kapitálu mezi členskými státy. Mezi stanovenými zásadami je volný pohyb zboží klíčovým prvkem vnitřního trhu, protože je to "základní svoboda", a také "patří k základům Společenství". Článek 2 Smlouvy o založení Evropského hospodářského společenství obsahoval seznam definovaných úkolů EHS: vytvořením společného trhu a postupným spojením hospodářských politik členských států, Společenství si klade za cíl: podporovat v celém Společenství harmonický rozvoj hospodářských činností, postupný a vyvážený růst, vyšší stabilitu, rychlejší zvyšování životní úrovně a bližší spolupráci mezi členskými státy patřící do Společenství. Článek 3 determinoval prostředky, pomocí kterých lze dosáhnout těchto cílů: (a) odstranění cel mezi členskými státy a kvantitativních omezení dovozu a vývozu zboží a všech ostatních opatření s rovnocenným účinkem; (b) zavedení společného celního sazebníku a společné obchodní politiky se třetími zeměmi; (c) odstranění mezi členskými státy překážek volného pohybu osob, služeb a kapitálu; (d) přijetí společných základních principů jednotné evropské politiky v oblasti zemědělství; (e) přijetí společné politiky v oblasti dopravy; (f) zavedení systému zajišťujícího, že soutěž na společném trhu nebude narušována; (g) použití postupů umožňujících koordinovat hospodářskou politiku členských států a vyrovnávat nevyrovnanosti v jejich platebních bilancích; (h) sbližování vnitrostátních právních řádů v rozsahu potřebném pro fungování společného trhu; (i) vytvoření Evropského sociálního fondu s cílem pečovat o zaměstnanost a přispívat k zvyšování životní úrovně pracujících; (j) zřízení Evropské investiční banky k usnadnění hospodářského růstu Společenství zpřístupňováním nových zdrojů; (k) přidružení zámořských zemí a území s cílem zvýšit obchod a podněcovat hospodářský a sociální rozvoj.

Závěr

Společná obchodní politika je vyjádřena v dohodách společenství s třetími zeměmi, v jejich spolupráci s mezinárodními organizacemi a v provádění jejich vlastní samostatné činnosti, zejména v oblasti stanovení společných pravidel pro vývoz a dovoz, společného celního sazebníku, jednotných dotací, a také antidumpingových i ochranných opatření. Pojem společné obchodní politiky zahrnuje opatření při cenotvorbě v oblasti zahraničního obchodu, zejména dotací a daňové pobídky, které jsou určeny na podporu vývozu zboží a dovozu, a také společná obchodní politika zahrnuje arzenál obchodních a politických nástrojů, který má vliv na obchod s třetími zeměmi ve prospěch společenství.

Literatura

- [1] Bungenberg, M., Herrmann, C. 2013. *Common Commercial Policy after Lisbon*. New York: Springer.
- [2] Cini, M., Pérez-Solórzano Borragán, N. 2013. *European Union Politics*. Oxford: Oxford UP.
- [3] Wessel, R. A., Blockmans, S. F. 2013. *Between Autonomy and Dependence the EU Legal Order under the Influence of International Organisations*. Hague: Asser.
- [4] Biondi, A., Eeckhout, P., Ripley, S. 2012. *EU Law after Lisbon*. Oxford: Oxford UP.
- [5] Jones, E., Menon A., Weatherill, S. 2012. *The Oxford Handbook of the European Union*. Oxford: Oxford UP.
- [6] Woolcock, S. 2012. *European Union Economic Diplomacy: The Role of the EU in External Economic Relations*. Farnham: Ashgate.
- [7] Heydon, K., Woolcock, S. 2012. *The Ashgate Research Companion to International Trade Policy*. Farnham: Ashgate.

Kontakt

Taras Kepyč
Mendelova univerzita v Brně
Zemědělská 1
613 00 Brno
Česká republika
kepych@gmail.com